

Adalah The Legal Center for Arab Minority Rights in Israel
عدالة المركز القانوني لحقوق الأقليات العربية في إسرائيل
עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

1 בספטמבר 2005

לכבוד
עו"ד הרצל שבירו
מנהל המחלקה לחקירת שוטרים
פרקליטות המדינה
ת.ד. 45208
ירושלים 91450

בדואר
ובפקס: 02-5412469

שלום רב,

הנדון: הוצאת גופות שלושה מהרוגי אוקטובר 2000

סימוכין: מכתביכם מיום 22.8.2005

- בהמשך למכתבכם שבסימוכין, הרינו לפנות אליכם בשם משפחות בושנאק, נסאר, ולואבנה כדלקמן:
1. קרוב לחמש שנים לאחר ההרג שבוצע על ידי שוטרים כנגד אזרחים ערבים בתחילת אוקטובר 2000, נעשתה פניה של מח"ש כדי להוציא את גופותיהם של המנוחים ראמוז בושנאק, איאד ולואבנה, ועלא נסאר. לפני כן, באוקטובר 2004, ארבע שנים לאחר הריגתו של המנוח אסיל עאסלה, פנתה מח"ש לבית המשפט השלום בעכו בדרישה להוציא את גופת המנוח מהקבר. מח"ש חזרה בה מבקשתה זו בעקבות תגובת משפחת המנוח אסיל שהצביעה, בין השאר, על מחדלי מח"ש והבעייתיות הגדולה הכרוכה בהתנהלותה.
  2. צר לנו כי על אף פניות רבות מצדנו לקבל מידע אודות החקירה שמח"ש אמורה לנהל בעניין ההרג שביצעה המשטרה בתחילת אוקטובר 2000, בטרם הבקשה של מח"ש להוציא גופות מנוחים מהקבר, ובייחוד לאחר בקשות אלה, מח"ש בחרה לא להיענות לבקשות אלו.
  3. בישיבה שנערכה עם שרת המשפטים ציפי ליבני ביום 21.8.2005, בנוכחות פרקליט המדינה ומנהל מח"ש, הועלה על ידנו, בין השאר, גם עניין סירוב מח"ש לספק מידע למשפחות המנוחים אודות החקירה שמח"ש מנהלת בנושא הרג יקיריהן. בסיכום פגישה זו שונתה עמדת מח"ש, והוסכם כי היא תעביר מידע אודות התקדמות החקירה בנושא הרג המנוחים

שאת גופותיהם היא מבקשת להוציא. זאת, כדי שיתאפשר למשפחות המנוחים האלה לשקול את כל השיקולים בטרם יקבלו החלטה בנושא כה כאוב ורגיש.

4. מח"ש, למצער, לא סיפקה מידע ממשי אודות החקירות כפי שסוכם בסוף הפגישה עם השרה ליבני. כל שנעשה הוא שליחת שלושה מכתבים, דומים להפליא, ואשר אינם עולים על פסקה כל אחת. אכן, אין מדובר במידע ממשי אודות התקדמות החקירה של מח"ש, שמשפחות המנוחים אמורים לקבל בטרם קבלת החלטה כה גורלית מבחינת השפעותיה והשלכותיה עליהם.

5. אין ספק כי הבקשה של מח"ש להוציא גופות מהקבר שנים רבות כל כך לאחר ביצוע ההרג היא יוצאת דופן ואף אינה מקובלת לאור המשא הנפשי והרגשי הכבד ביותר שהיא מטילה על משפחות ההרוגים. יתר על כן, ברגיל הנתיחה של גופת מנוח מתבצעת בסמוך למועד הריגתו. ואכן, גופותיהם של ארבעה מהרוגי אוקטובר 2000 עברו תהליך של נתיחה לאחר המוות, **בסמוך לאחר ההרג.**

6. דו"חות הנתיחה האלה היו בידי מח"ש בסמוך להרג, חרף זאת לא נעשה בהם דבר לקידום החקירה אודות נסיבות הריגתם וגילוי האחראים להרג זה. מדובר בדו"חות נתיחת גופותיהם של המנוחים ראמי גרה (נורה בגית ביום 1.10.2000), מוחמד ג'בארין (נורה באזור אום אל-פחם ביום 1.10.2000), אחמד ג'בארין (נורה באזור אום אל-פחם ביום 1.10.2000) ומוסלח אבו ג'ראד (נורה באזור אום אל-פחם ביום 2.10.2000).

7. הבקשה להוציא גופות הרוגים שנים רבות כל כך לאחר ההרג פוגעת באופן ממשי הן בזכות לכבוד של משפחות ההרוגים וברגשותיהם, והן בזכות לכבוד של המת עצמו. בג"ץ ציין לא אחת את חשיבות מעמדה של הזכות לכבוד העומדת הן למשפחת המת והן למת עצמו. כך, למשל, הודגש בעניין **קסטנבאום** כי:

"כבוד האדם אינו רק כבודו של אדם בחייו. זהו גם כבודו של אדם לאחר מותו, וזהו גם כבודם של יקיריו, השומרים את זכרו בלבם. כבוד זה מתבטא, בין השאר, בעצם הצבתה של המצבה, בביקורים בבית הקברות בימי זיכרון ובטקסי ציבור ובטיפוח הקבר. זהו אותו קשר - לעתים ראציונאלי ולעתים בלתי ראציונאלי - בין החיים לבין המתים, אשר מגבש את האדם שבתוכנו ואשר הנותן ביטוי למאווי הנפש הנכספים. זוהי הידי' שהחיים מושיטים למתים"

ראו:

ע"א 294/91 חברת קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' קסטנבאום פ"ד מו (2) 464, 523.

8. אכן, בקשת מח"ש להוציא גופות הרוגי אוקטובר 2000 הנ"ל גורמת למשפחותיהם כאב, סבל, ואפילו מפח נפש. משפחות הרוגים אלה החיים בסבל מתמשך הן בשל האובדן הקשה מכל, והן לאור אי ההעמדה לדין של מי מהאחראים להרג, אינן יכולות לשאת את המחשבה כי קיימת בקשה שמשמעותה מבחינתם חילול קברי יקיריהן, שנים רבות לאחר הריגתם.

ראו והשוו לעניין זה:

בג"ץ 754/03 בני משפחת שרחה יוסף ז"ל נ' דוד מינץ פ"ד נז (5) 817, 825.

בג"ץ 4225/01 דליה כהן נ' שר הביטחון / מדינת ישראל פ"ד נח (4) 155, 175.

9. קושי ממשי זה של המשפחות מתעצם לאור ידיעתם אודות מחדליה המתמשכים של מח"ש, שמקורם באי חקירת נסיבות הריגת יקיריהם בסמוך למועד ההרג בתחילת אוקטובר 2000, ושנמשו במהלך דיוני ועדת אור, ולאחר פרסום דו"ח הוועדה ביום 1.9.2003. השופט (בדימוס) תאודור אור הצביע שנה לאחר פרסום דו"ח ועדת החקירה הממלכתית שעמד בראשה, על מחדליה המתמשכים של מח"ש, כדלקמן:

"ככלל, המחלקה לחקירות שוטרים לא גבתה ראיות ביחס לאירועים שבהם נהרגו אזרחים, לא אספה ממצאים בשטח, ולא ניסתה, סמוך להתרחשות האירועים, לאתר מי היו השוטרים המעורבים בהם.

...

המלצתה של ועדת החקירה הייתה, שתתקיים חקירה של מח"ש בשורה של אירועים, כולל אירועים שבהם מצאו את מותם 13 אנשים. הכוונה הייתה, שלאור החקירה יוחלט אם להגיש כתבי אישום וכנגד מי. והנה מתברר, שעד כה טרם נקבעו מסקנות אם יש להגיש כתבי אישום לגבי אף אחד מן האירועים שהועברו לחקירת מח"ש. הוסבר, כי הסיבה לכך הייתה נעוצה בבעיות של כוח אדם במח"ש, וכי רק כשהתקבלה עזרה בכוח אדם זורז קצב החקירה. נוכח התוצאות הקשות של האירועים שנדרשה בהם חקירת מח"ש, נוכח העובדה שהעדויות שגבו חוקרים מטעם הוועדה והוועדה עצמה היו גלויות כל העת בפני הכל, כולל בפני חוקרי מח"ש, וזאת כבר במהלך עבודת הוועדה, ונוכח העובדה שחלפה כבר שנה מאז ניתנו ההמלצות בדו"ח הוועדה, מצער הדבר שלא נעשה עד כה יותר במסגרת חקירת מח"ש.¹

ראו והשוו גם עם ביקורת דו"ח מבקר המדינה מיום 31.8.2005 אודות התנהלות מח"ש: **מבקר המדינה – דו"ח שנתי 56א (2005)**, עמ' 353 – 380. נגיש באתר האינטרנט של מבקר המדינה:

<http://www.mevaker.gov.il/serve/contentTree.asp?bookid=433&id=184&contentid=&parentid=undefined&sw=1024&hw=698>

¹ השופט (בדימוס) תאודור אור שנה לדין וחשבון של ועדת החקירה הממלכתית לחקר אירועי אוקטובר 2000 (אוני-תל-אביב: 2004) 27 – 28.

10. יתרה מכך, הסיכוי כי הצעד בעל ההשלכות הקשות של הוצאת גופות המנוחים יתרום לקידום החקירה אינו גבוה במיוחד. שכן, לא ידוע אם מדובר בקליע גומי או בקליע חי. זאת, כאשר ידוע כי קליע גומי אינו בר בדיקה בליסטית המוצאת התאמה כלשהי בינו לבין כלי נשק כלשהו. על פי דו"ח ועדת אור יש סיכוי גבוה מאוד כי בשלושת המקרים שמח"ש מבקשת הוצאת גופות המנוחים, הירי שבוצע על ידי המשטרה, וגרם להרג, היה ירי בכדורי גומי. בנוסף, גם בהנחה כי הכדור הקטלני היה חי, והוא אכן ימצא כתוצאה מהוצאת הגופות מהקבר, אין זה מסייע בהכרח לעשות בדיקת התאמה בינו לבין כלי נשק כלשהו. על כך ניתן ללמוד אף מדברי מח"ש עצמה בבקשה שלה להוציא את גופת המנוח אסיל עאסלה:

"...נבקש להבהיר, כי קיימת אפשרות שלמרות הוצאת הגופה וניתוחה, לא ניתן יהיה להגיע למיצועי החקירה. כך אם יתברר שהמדובר בקליע גומי [שאינו ניתן לשייכו לכלי נשק ספציפי], וכך אם יסתבר שהקליע פגע בעצם מעצמותיו של המנוח והתרסק [שאינו ניתן לשייכו לכלי נשק ספציפי]".

11. עוד יודגש כי העיתוי של הגשת הבקשה על ידי מח"ש להוצאת גופות המנוחים מהקבר הוא תמוה ביותר. מח"ש פנתה אל נציגי משפחות המנוחים ביוני 2005 בבקשה להוציא את גופות המנוחים, כאשר בתחילת חודש אוקטובר 2004 היא מודיעה לעיתונות כי בקרוב יוגשו המלצותיה בכל החקירות שהיא מנהלת בעניין ההרג שביצעה המשטרה בתחילת אוקטובר 2000. עיתון "הארץ" דיווח ביום 3.10.2004, כי:

"חקירת מח"ש בחשדות הפליליים שעלו נגד שוטרים בעקבות דו"ח ועדת אור לאירועי אוקטובר 2000 במגזר הערבי – נמצאת בשלביה האחרונים, ובקרוב יוגשו המלצות המשטרה לפרקליט המדינה, ערן שנדר, וליועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז. כך הודיע בשבוע שעבר מנהל מח"ש, הרצל שבירו, ליועץ, לפרקליט ולשר המשפטים, יוסף לפיד.²"

על יסוד כל האמור לעיל, הרינו להודיעך כי משפחותיהם של המנוחים ראמו בושנאק, עלא נסאר, ואיאד לואבנה אינן יכולות להסכים לבקשת מח"ש להוציא את גופות יקיריהן מהקבר קרוב לחמש שנים לאחר הריגת קורבנות אלה על ידי המשטרה.

בכבוד רב,

בכבוד רב,

² ראו יובל יועז ויאיר אטינגר "מח"ש: החקירות עקב דו"ח אור קרובות לסיום" הארץ 3.10.2004.

חסן ג'בארין, עו"ד

מרואן דלאל, עו"ד